

Obiectiv cultural – 24 ianuarie 2011
Falimentul, implozia și posibila nouă utopie

Stephen Kotkin, cu o contribuție a lui Jan T. Gross, *Societatea necivilă - anul 1989: implozia structurilor comuniste*, Ed. Curtea Veche.

Niciunul dintre susținătorii paradigmei "societății civile" n-a fost adeptul explicației monocauzale și al argumentului monofazic. Este evident că societatea civilă n-a fost singurul factor care a condus la colapsul comunismului în Europa de Est, dar la fel de adevărat este că în țările de tradiție revizionist-neomarxistă, în care intelectualii de expresie critică au jucat un rol important, procesul de dezintegrare a dogmei bolșevice a fost mai rapid. Pe de altă parte, societatea "trezită" de "revolta minților" (V.Tismăneanu), adică purtând germenii civilității, s-a găsit pusă în fața a două problematici: a) cele trei mituri ale sistemelor comuniste - infailibilitatea, civilitatea, ireversibilitatea - se prăbușiseră; b) peste ruinele celor trei mituri trebuia să se construiască o societate democratică bazată pe individualism civic, tradiție pluralistă, legitate și piață liberă. Astfel, societatea civilă se suprapune unui mit cu capacitate de a deveni realitate, discursul ei având potențial mobilizator, ideea esențială și inițială fiind aceea a reafirmării demnității civice prin repudierea duplicității.

Abordarea lui Stephen Kotkin, profesor de studii ruse și relații internaționale la Universitatea Princeton, și a lui Jan T. Gross (autorul capitolului despre Polonia) exclude așa-numitele "reverii ale societății civile" sub un strict exercițiu de luciditate (excesivă, s-ar putea spune), opunându-le "contextul" (momentul în care foștii disidenți și-au pierdut relevanța) și transformarea istorică a nomenclaturii. Contextul, în acest caz, deturneză sensurile exploziei structurilor comuniste din 1989, deci respinge paradigma societății civile, aducând problematica prăbușirii în zona falimentului intrinsec, adică a imploziei, fapt pus pe seama eșecului economic al comunismului. Adevărații gropari ai regimurilor comuniste au fost, în această cheie, deținătorii de putere din nomenclatură, care s-au constituit în clasa principalilor beneficiari ai privatizărilor sălbatică, clasă denumită de Kotkin "societate necivilă". Interpretarea capătă pe această direcție un punct de vedere reducăționist: cel al economiei politice mondiale sub raportul unei clase politice falimentare într-un sistem lipsit de mecanisme autocorective. Adevărata enigmă, însă, după cum afirmă V. Tismăneanu, pe care profesorul Kotkin încearcă s-o dezlege constă în cedarea puterii fără represiune (excepție a făcut România) a societății necivile în condițiile în care deținea controlul absolut al armelor, resurselor și mijloacelor de comunicare în masă. Răspunsul, consideră V. Tismăneanu, stă sub probabilitatea unui impuls utopic, dar de aici începe o altă carte.